

Universitet och högskolor som aktörer i samhällsutvecklingen

”Universitetet är en autonom institution i hjärtat av samhället som skiljer sig i sin uppbyggnad som resultatet av skilda geografiska och historiska förutsättningar. Det frambringar, undersöker, värderar och vidareför kulturen inom forskning och undervisning.

DETTA UTTALANDE gjordes vid Bolognauniversitetets 900-årsjubileum 1988 när universitetens Magna Charta undertecknades – ett dokument som slår fast att frihet, oberoende och obundenhet är grunden för universitetens existens.

För att kunna lämna sina bidrag till samhällsbygget måste universitetet vara ”moraliskt och intellektuellt oberoende av alla politiska, ideologiska och ekonomiska maktgrupperingar”. Alla aktörer måste respektera denna frihet och sträva efter att fullt ut garantera den. På detta sätt anger Magna Charta lärosätenas förutsättningar, uppgift och ansvar i ett övergripande perspektiv.

Vi, Sveriges universitet och högskolor, vill i detta dokument klargöra hur dessa förutsättningar och detta ansvarstagande gestaltar sig nu. Vi vill visa hur vi bidrar till samhällsutvecklingen och hur vi behåller samhällets förståelse och förtroende för att vi fullgör vårt uppdrag. Samtidigt vill vi ange hur regering och riksdag skapar goda förutsättningar för vårt arbete och hur det omgivande samhället kan bidra till att lärosätena på bästa sätt tas i anspråk för en god samhällsutveckling.

Vi åtar oss att:

- utgående från vårt kvalitetsansvar se till att all utbildning vilar på vetenskaplig och/eller konstnärlig grund och genom att driva forskning och innovation av hög kvalitet bidra till att möta regionala och globala utmaningar.
- odla ett tydligt och jämställt ledarskap på alla nivåer, byggt på delaktighet av anställda och studenter, vilket utgör en grund för goda arbetsmiljöer med attraktiva villkor för alla som verkar vid universitetet och högskolorna.
- vidareutveckla samverkan med företag, myndigheter och organisationer så att även i framtiden utbildningarna är adekvata och leder till arbete och bildning och att forskning- en är relevant och dess resultat åtkomliga för omvärlden.
- vidga och fördjupa nationellt och internationellt samarbete mellan lärosäten såväl för utbildning på alla nivåer som för forskning.

Vi vill att riksdag och regering:

- i dialog med lärosätena ger långsiktiga ekonomiska förutsättningar för att vi skall kunna bedriva utbildning av hög kvalitet inom alla kunskapsområden.
- säkerställer ett starkt studentinflytande och säkrar deltagandet av internationella studenter i svensk utbildning.
- gör de ändringar av regelsystemen som krävs för underlätta samverkan mellan högre utbildning och forskning, företag och regioner.
- säkerställer att prövningar och granskningar av lärosätenas verksamhet sker på ett rättssäkert, likvärdigt och öppet sätt

och enligt europeiska överenskommelser. En tydlig rollfördelning mellan oss, Högskoleverket och regeringen i dessa frågor är en förutsättning.

- aktivt driver svenskt deltagande i utbildnings- och forskningsfrågor på den europeiska och internationella arenan.

Vi vill att såväl privat som offentlig sektor:

- bidrar till att inrätta adjungerade anställningar inom ett bredare spektrum av områden för att öka utbytet mellan forskning, utbildning och innovation.
- utökar omfattningen av handledning och praktik samt värdskap för verksamhetsförlagda utbildningsmoment och examensarbeten.
- använder kunskaperna hos dem som avlagt masterexamen och forskarexamen – genom anställningar och fördjupade forskningssamarbeten.

Utbildning, forskning och samverkan med samhället hänger ihop

Universitet och högskolor kännetecknas av att utbildning och forskning är sammanlänkade: utbildningen vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund. Studenterna lär sig kritiskt tänkande och systematisk reflektion och får redskap att verka självständigt både inom och utom akademien.

En stor del av utbildningen är direkt yrkesinriktad och svarar mot väl kända behov på arbetsmarknaden. Kunskapen omsätts i detta fall omedelbart i samhällets tjänst. Välutbildade studenter med brukbara utbildningar går emellertid inte alltid in i förutbestämda yrkesroller. De skapar istället nya verksamheter och i det långa perspektivet nya näringar. Kopplingen mellan utbildning och yrkesliv är uppenbar. Men högre utbildning har också ett djupare syfte och större samhällsfunktion. God utbildning skapar förutsättningar för det självständiga medborgarskap som är demokratins fundament.

Forskningen är utbildningens grund men också dess användare. I utbildningen fostras nya generationer forskare. Därför är det av särskild vikt att forskningens organisation och finansiering utformas så att den kontinuerligt kan ge återkoppling till utbildningen. Forskningen skapar de nya kunskaper och de upptäckter som samhällsutvecklingen bygger på. En viktig strävan är att förkorta avståndet mellan forskningsresultat och fullskaligt integrerade tillämpningar. I det postindustriella samhället bygger samhällsutvecklingen i stort liksom den ekonomiska tillväxten och därmed förutsättningarna för välfärden i hög grad på innovationskraften.

Vi välkomnar nya initiativ från alla parter

Det är mot den bakgrunden relationerna mellan utbildning, forskning och innovation betonats och tydliggjorts i den så

kallade kunskapstriangeln. För att kunskapstriangeln skall nå sin verkan är interaktionen på alla plan mellan lärosätena och det omgivande samhället nödvändig. Såväl utökade och flexibla möjligheter att kombinera anställningar som utvidgade utbildningssamarbeten tillhör de former av samverkan som kan göra att forskningsresultat kan komma samhället till nytta snabbare och effektivare.

Att personer under ett yrkesliv växlar anställningar inom och utom akademien är berikande för båda miljöerna. Studenter, forskare och lärare behöver tas i anspråk utanför universitetens värld och vara beredda att ta in nya influenser i den akademiska världen. Här återstår mycket arbete att göra. Alla parter måste vara initiativrika och sätta in särskilda resurser för att utveckla en sådan partssamverkan.

Självständighet är grunden för kvalitetsutveckling

Lärosätenas långsiktiga självständighet och ett stabilt regelverk är en förutsättning för att åstadkomma hög kvalitet i utbildning och forskning. Självständigheten måste grunda sig på ömsesidigt förtroende. Ett nytt ramverk med större frihet får inte leda till kortsiktiga ingripanden på detaljnivå.

Ett självständigt lärosäte har själv det fulla ansvaret för sin kvalitet. Kvalitetstänkandet inom akademien handlar inte om punktvisa insatser utan om odlande av kvalitetskultur. Extern granskning ingår som en naturlig del i en sådan kvalitetskultur och det är viktigt att rollfördelningen mellan granskare och granskad är tydlig och konsekvent. Målet är inte kontrollen i sig, utan att granskningen bidrar till kvalitetsutvecklingen.

Kvalitetens källa i universitet och högskola är först som sist de människor som arbetar där – studenter, lärare och övrig personal. Samtidigt som universitet och högskolor är föremål för stora förväntningar från samhället genomgår de omfattande och grundläggande förändringar. Att i en sådan situation förbli en god och trygg arbetsplats där medarbetare känner delaktighet i processerna ställer höga krav på ledarskap.

För att kunna möta förändringar krävs också flexibilitet i resursanvändandet. Långsiktiga prioriteringar är en naturlig del av kvalitetsarbetet. Ibland krävs också mera tillfälliga omprioriteringar för att möta särskilda situationer. Det är därför önskvärdt att universitet och högskola har möjlighet att friare omfördela resurser, också mellan forskning och utbildning. Det kan också möjliggöra särskilda kvalitetssatsningar inom eftersatta områden.

Skydda studenternas inflytande

I Sverige finns en internationellt sett högt utvecklad förståelse för att studenternas ansvarstagande och delaktighet i utbildningen är kvalitetshöjande. Det är därför en ren kvalitetsåtgärd att säkerställa att studenternas studiesociala villkor är sådana att de har tid och möjlighet att engagera sig inte bara i sina studier, utan också i lärosätets inre arbete.

Det är viktigt att så många människor som möjligt bereds tillfälle att ta aktiv del i högre utbildning. För att uppnå detta krävs samordnade insatser på många områden. Skolsystemet måste både stimulera till studier vid universitet och högskolor och ge möjlighet till förberedelser för detta, också för dem som upptäcker denna möjlighet senare i livet. De studiesociala stödsystemen måste flexibelt kunna möta studenternas behov. Våra lärosäten bedriver utbildning på många orter, vilket underlättar möjligheterna att studera. Vi ska också utveckla nya lärande-

metoder, bland annat med stöd av modern teknologi, för att i högre utsträckning frigöra utbildningen i tid och rum.

Sverige i världen

Högre utbildning är av tradition ett nationellt åtagande. Kunskapsbildningen är däremot global. De europeiska regeringarna och EU har ett stort engagemang i frågor som rör högre utbildning och forskning. Utbildnings- och forskningspolitiska ställningstaganden i ett europeiskt samförstånd har konsekvenser för svenska lärosäten. Det är därför viktigt att svensk utbildnings- och forskningspolitik på europeisk nivå utformas så att svenska förutsättningar och erfarenheter beaktas och tas tillvara när politiken utformas och resurserna fördelas.

Sverige är ett litet land och måste därför ha stora kontaktytor med resten av världen. I det ljuset skall man också se de utländska studenternas närvaro i Sverige. De bidrar till kunskapsutbytet. Det är därför av avgörande betydelse för svensk högre utbildning att införandet av studieavgifter för utländska studenter balanseras av ett solitt stipendiesystem.

Införandet av studieavgifter och stipendier för utländska studenter innebär att en del av kostnaden för högre utbildning överförs till den enskilde. Då är det viktigt att komma ihåg att samhällets investeringar i utbildning inte bara gynnar den enskilde. Högre utbildning är visserligen en beprövad väg för den enskilde att skapa sig en god tillvaro, men samhällets satsningar på högre utbildning är inte desto mindre investeringar i vår gemensamma framtid. Universitet och högskolor fyller en viktig samhällsuppgift genom att utveckla och pröva ny kunskap. Odlandet av det kritiska tänkande som är akademiens speciella kännetecken är nödvändigt för en god samhällsutveckling och därför en gemensam angelägenhet.

Svenska lärosäten är djupt engagerade i sina uppdrag. I dialog och samverkan vill vi ta vårt ansvar för samhällsutvecklingen genom att på bästa sätt uppfylla de särskilda uppgifter som anförtrots oss.

Svenska universitet och högskolor idag

Högskolesektorn utgör den största statliga sektorn och engagerar över 350 000 studenter och över 40 000 anställda. Lärosätena omsätter 49 miljarder kronor, vilket är en investering för Sveriges framtid. Undersökningar från bland annat Storbritannien visar att lärosätenas ekonomiska omsättning genererar tillväxt långt utöver de direkta investeringarna.

Universitet och högskolor karakteriseras av en god spridning på regional nivå och en stor mångfald i sin utformning. Det är stora skillnader i omslutning och i fördelningen mellan forsknings- och utbildningsinsatser mellan dem. Utbildning är nyckeln till utvecklingen för det svenska samhället. Akademisk utbildning är omistlig för samhället. Svensk forskning publicerar väl inom många områden och rankas högt i citeringar.

För ytterligare beskrivningar av svenska universitet och högskolor, se www.suhf.se och www.hsv.se

*”Vi vill ta vår del av ansvaret
för samhällsutvecklingen*

SUHF
Sveriges universitets- & högskoleförbund